

IN HONOREM

ТОЙ, ХТО ВІДЧИНЯЄ ДУХОВНІ ХРАМИ

А кому ж це робити, як не тому, хто народився напередодні Різдва Христового?

«Не витерти неприступну Дійсність» — так назвав би те 7 січня 1990 року, коли завдяки Тарасу Сализі я познайомився з багатьма письменниками і художниками нашої якщо не першої, але не другої культурно-мистецької столиці України. Тоді мені здавалося, що колядує весь Львів. Та чому здавалося? Так було насправді, бо вулицями міста снували десятки гуртів колядників, із вікон, осяяних мерехтливими свічками, долинали співи колядок, а ми не встигали на вітання «Христос рождається!» відповідати «Славимо Його!». Тараса впізнавали. Бо багато хто його бачив і слухав, коли він, тоді ще доцент Львівського політехнічного інституту, неодноразово виступав на львівському вічевому майдані. Багато хто знав, скільки енергії він уклав у створення Народного руху України. Та й у Києві Салигу знали. В Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка часів Миколи Шамоти знали. Знали куратори із КДБ, яких поглядів, якої позиції дотримувється вступник до аспірантури. Хоча і знань йому не бракувало, і мав доволі багато публікацій — рецензій, статей... Тому й не прийняли молодого літературного критика до аспірантури. Зате Тарас Салига став членом Спілки письменників України. Його рецензії, статті, науково-публіцистичні розвідки часто з'являлися і в столичних газетах та журналах, не кажучи вже про львівські. Згодом ці публікації увійдуть до окремих видань: «Право на себе» (1983), «У глибинах гармонії» (1986), «У спектрі поетичних жанрів» (1988).

На той час молодого літературознавця цікавила передусім література українського літературно-мистецького процесу між двома світовими війнами. Та література, переважно поезія зі спецфондів, яка не потрапляла на сторінки радянських газет і часописів, яку творило покоління, що «в бою прозріло і там же навчилося любити свій край, власною кров'ю поений...».

Про цю високу національну місію митців із числа емігрантської молоді, зокрема тих, хто об'єднався в літературну групу «Танк», чи не вперше заговорив Тарас Салига. Його привабляло те, що фундатором цих рішучих, непоступливих у своїх ідейно-естетичних орієнтирах виховувати і творити державність у Слові був поет і публіцист Юрій Липа. Згодом дослідник здійснить своєрідне порівняння поетики Ю. Липи і Євгена Маланюка, розгляне художньо-стильову палітру кожного, зверне увагу на неопоетичну бароковість

мови, на особливу ритміку поетичних строф. А головне, що, на мою думку, так приваблює літературознавця в поетичній творчості передусім Є. Маланюка, Ю. Липи, українських поетів-пражан (Леоніда Мосендза, Олекси Стефановича, Юрія Клена, Олени Теліги, Оксани Лятуринської, Олега Ольжича, Юрія Дарагана, Романа Купчинського, Наталі Лівницької-Холодної, Святослава Гординського, Богдана Кравцева, Максима Гриви, Миколи Чирського, Галі Мазуренко, Антона Павлюка, Василя Хмелюка, Ярослава Лесева), — це наснаженість їхньої творчості бурхливою енергією індивідуального самовираження, енергією, породженою переживаннями за долю України, пориваннями до боротьби за звільнення рідного народу, вірою в настання незалежної Української Держави.

Тарас Салига вважав своїм національним як літературознавця і патріота обов'язком повернути із близьких і далеких країн, із чужих материків, із діаспориного «раю і пекла» в Україну геніальних і талановитих синів і дочок її народу, унікальних поетів і художників, відкрити їхні пресвітлі храми слова і допомогти завдяки їхній творчості зцілити душі зневірених на материковій Україні «пречистим вогнем» художнього слова.

Він готує і здійснює видання антології поезії національно-визвольного резистансу «Стрілецька Голгофа» (1992), трилогії Р. Купчинського «Заметіль», творів Є. Маланюка, Б. Кравцева, антології української релігійної поезії «Слово Благовісту», листів митрополита Андрея Шептицького. Чи не щорічно в 1990-ті роки та на початку XXI століття з'являються друком його книги статей: «Відлтий у строфи час», «Вокатив», «Вогнем пречистим», «Петро Скунець. Всесвіт, гори і він», «Франко-каменярь», «Воздвиження храму», «Розкуймося, братаймося», «Екслібриси Евтерпи», «...Світ. Поет і його слово... Голобородькознавчі студії», «...І той вогонь, що не згаса... Маланюкознавчі студії», «...Голос мій не відлюбиться... Вінграновськознавчі студії».

На особливу вдячність заслуговує започаткована Тарасом Салигою авторська текстологічно-джерелознавча серія «Розсіпані перли», в якій він подає з власним перекладом «Вибрані поезії» Вадима Лесича, «Поезії. Малярство» В. Хмелюка, «Поезії» Михайла Дяченка (Марка Боеслава).

Особливий, аргументований історико-типологічним аналізом акцент дослідник робить на органічному духовному порідненні поетичної творчості митців-емігрантів із національним еством своєї Батьківщини, з національною літературою і культурою. Григорій Сковорода, Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш, Леся Українка, Іван Франко, Дмитро Донцов, Богдан Ігор Антонич, Павло Тичина, Микола Зеров, Максим Рильський, Володимир Сосюра, Дмитро Павличко, Василь Симоненко, Василь Стус, Микола Вінграновський, Іван Дзюба, Петро Скунець, Василь Голобородько, Ігор Калинець, Микола Петренко, Василь Герасим'юк, Богдан Стельмах... Чому я творю перелік цих імен і чому наш ювіляр подає такий широкий діапазон своїх творчих зацікавлень, своїх літературознавчих осягнень життєвого і творчого шляху багатьох письменників? Передусім тому, щоб засвідчити своє прагнення обґрунтувати єдність і неподільність розвитку української літератури — письменства материкової України і літератури діаспориної, наголосити на головних векторах єдності історії, культури, мови, літератури духовних материків — Галичини і Наддніпрянщини, України взагалі й того потужного культурного, літературно-мистецького масиву, який витворила українська еміграція.

Проте серед поетів є той, до якого Тарас Салига, так би мовити, прикилів душею і, здається, не може достеменно відкрити для себе таємницю його геніального прозрівання в образному слові. Це М. Вінграновський, в міфопоетичний світ, в семантичну поліфонію, в художньо-образну палітру якого намагався вжитися автор восьми спеціальних розвідок, об'єднаних у цикл «Цей Микола Вінграновський...». А це здійснити надзвичайно складно, бо, як визнає Тарас Салига, «імпресіоністична муза М. Вінграновського ніколи не запитує автора, що їй можна «витворити», а що ні».

Як дослідникові пізнати інтуїцію поета, його уяву, найтонші нюанси його витонченого образного мислення, калейдоскопічну гру ритмів, сенсів, думок і чуттів? Адже музи Вінграновського, стверджує дослідник, «дозволяється все: алогічні словесні структури, образний та смисловий ірраціоналізм, сугестивність душевних станів, чарівність загадкової казковості, безмежність асоціативної просторовості та ін.».

Заради чого Тарас Салига відчиняє ці духовні храми, які витворюють талановиті митці? Заради духовного і морального оновлення їхнім високим словом національної істини тих, чия свідомість ще й досі перебуває в рабському полоні тоталітарного мислення, заради відродження національного духу, національної гідності, заради того, щоб нарешті минули «дні беззаконія і зла».

Національна гідність для Шевченка, вважає Тарас Салига, — «найвища міра і найбільш безкомпромісна оцінка людської поведінки». А для набуття української національної ідентичності, без чого людина не піднесеться духом до виплекання в собі почуття національної гідності, до усвідомлення себе як національно свідомої, з почуттям національної честі й гідності особистості, необхідне переродження, духовне і моральне самооновлення української людини, «воскресіння українності» в Україні. Ось чому для літературознавця Салиги так важить у творчості українських поетів те, чи відбувається там «діалог між поетом і нацією», і якщо відбувається, то на якому ідейно-естетичному рівні, завдяки яким художньо-образним «шляхам» поет прямує до свого народу.

У полемічному захисті національних духовних традицій і літературно-мистецьких цінностей від псевдомодерних переоцінок та перетлумачень, від «псевдолітературознавства, враженого вірусом постмодерної сваволі», Тарас Салига хоча й буває емоційно бурхливим, в'їдливо саркастичним, але завжди він аналітично ґрунтовний, аргументований у своїх судженнях і запереченнях.

Не випадково професор Іван Денисюк убачав у полемічних осудженнях Тарасом Салигою писань так званих міфотворців та вдаваних постмодерністів щось від «творчості українських письменників-полемістів і гнівного патріотизму Євгена Маланюка». А його колега, професор Ярослав Гарасим, вітаючи професора Салигу з його 75-річчям, відзначав, що своїми науково-публіцистичними і теоретичними розвідками вчений реалізовує своєрідну стратегію спорудження «монументального культурологічного храму української духовної культури».

Цей духовний храм української літератури, мистецтва, культури Тарас Салига виводить й нині із невтомною творчою енергією, відкриваючи індивідуальні поетичні храми Слова, творені митцями спільного національного Духу.

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ

Отримано 4 лютого 2022 р.

м. Київ